

TINO MAMIĆ
/DOMOVINA

Ljubezen med kristjankom in levičarko so uničili s TROJNIM UMOROM

Zgodovinarji so sedem desetletij raziskovali, kdo je umoril krščanskega intelektualca, kulturnika in politika Stanka Vuka in njegovo soprogo Danico, sestro komunista Pina Tomažiča. Slednjč je skrivnost razvozlal Martin Breclj in identificiral imena treh morilcev.

Filozof, časnikar in publicist Breclj (70) je pred sedmi leti napisal knjigo Anatomija političnega zločina (Mladika, Trst, 2016), ki je vzbudila izjemno pozornost v Sloveniji in v zamejstvu. Breclj je obnovil dosedanje razlage tega krvavega dogodka in jih kritično pretresel.

MLADOPOROČENCA

Uvod v knjigo se glasi: »V stanovanju v tretjem nadstropju v Rossettijevi ul. 31 v Trstu so 10. marca 1944 nekaj pred 21. uro počili revolverski strelji. Pretrgali so življenjsko nit obeh stanovalcev, dr. Stanka Vuka in njegove žene Danice Tomažič, pa tudi Ljubljancana dr. Draga Zajca, ki se je tamkaj mudil na obisku.«

Na osnovi poglobljene zgodovinske raziskave je Breclj ugotovil, kdo so bili morilci, trije pripadniki Varnostno-obveščevalne službe Osvobodilne fronte (OF). Po njegovih dognanjih so imeli nalogo, da likvidirajo predvsem Vuka, ki se je tedaj z ženo pripravljaj na odhod v partizane. Slovenski komunistični voditelji so se namreč bali, da bi mladi krščansko-socialni voditelj načel njihov politični monopol nad narodnoosvobodilnim gibanjem na Primorskem.

Svetovnonazorsko različna mladoporočenca, krščansko-socialni goriški politik Stanko Vuk (1912-1944) in Danica Tomažič (1918-1944), sestra komunista Pina Tomažiča (1915-1941), sta v liberalnem Trstu postala moteča. Njuna poroka je zaprtega Pina, ki so mu povojni revolucionarji nadeli imeli Pinko, zelo potrla, saj njegovi verzi govorijo o nožu v hrbet. Desetletja je veljalo, nekateri, posebej na skrajni levici, pa to še vedno verjamejo, da sta bila umorjena v nepojasnjenih okoliščinah, od slovenske roke, a ne ve se, ali leve ali desne. Domobranci bi lahko imeli motiv v likvidaciji komunistke in politika, ki je hotel v partizane, je pred leti pojasnjeval pisatelj Boris Pahor (1913-1922), ki si je bil z Danico zelo blizu.

Komunisti pa so bili ogorčeni nad »izdajalko«, poročeno s krščanskim socialistom in politikom, ki je napovedal, da bo v partizanih zbiral somišljenike. Danica se je bala »slovenskih, v manjši meri pa tudi italijanskih tovarišev«, je ocenjeval Pahor. Kaj je bilo v resnici, se ne ve, a se bo mogoče še kdaj razkrilo, je povedal pisatelj leta 2010 na predstavitvi knjige pisma Danice Tomažič svojemu bratu, narodnemu heroju. Pahor je s knjigo hotel povedati zgodovinsko resnico o Danici, ki še zdaleč ni bila neizobražena, kot so nekateri trdili.

BORIS PAHOR O LEPTICI

Knjiga Pisma bratu v zapor in drugi dopisi ni le pretresljiva, ampak še danes zelo aktualna zaradi mnogih polemik, ki segajo v čas okupacije in bratomorne vojne. Danica Tomažič je v pismu bratu v zloglasni tržaški zapor Coroneo napisala: »Vedno se moraš spominjati, da smo Slovenke, in moramo biti močne tudi, če nas skušajo podreti do konca.« Pahor je takrat dejal, da je bila Danica Tomažič lepotica, v katero se ni bilo težko zaljubiti.

Majda Colja z dopisnico v verzih, ki ji jo je poslal njen »striček« Stanko Vuk iz konfinacije v stanovanje na Rosettijevi ulici v Trstu: »... Tu jo prosi striček Stanko, da pozdravi njeno znanko teto Dani, da jo uboga, da ne joče brez razloga ...«

Miza, ob kateri so pred 80 leti obležali trije umorjeni v tržaški ulici Rossetti.

Knjigo so pripravili, ker je pred tem Slovensko stalno gledališče v Trstu (SSG) uprizorilo predstavo Zaljubljeni v smrt. Ta je dvignila veliko prahu. Bila je posvečena pisatelju Fulviu Tomizzi, avtorju romana Mladoporočenca z ulice Rossetti. Do obeh del, ki opisujeta tragično življenjsko zgodbo, je bil Pahor nadvse kritičen, ker ponarejata zgodovino. Tomizza je Danico opisal kot žensko, ki ni znala ne italijansko ne slovensko, ampak le slovensko tržaško narečje. Objavljena pisma dokazujejo nasprotno, je dokazoval Pahor. Danica je igrala klavir ter kupovala zbrana dela italijanskih in slovenskih klasikov, je še nanizal pisatelj.

Večkratni nominiranec za Nobelovo nagrado je bil nad predstavo SSG ogorčen, ker se je »naše gledališče, ki bi moralo počastiti padle, z nečastno burko moralno postavilo na stran konkretnih storilcev«. Umorjena zakonca sta namreč po pisateljevih besedah vnovič doživela umor.

PAHORJEVA ŽELJA IZPOLNJENA

Brecelj je izpolnil Pahorjevo željo, da bi se kdaj izvedelo, kdo so bili likvidatorji. Za knjigo Anatomija političnega zločina je Brecelj s Pahorjem prejel tudi Meškovo priznanje (2016). Moril-

ci so bili trije pripadniki partizanske tajne službe VOS OF: Vidko Hlaj, Albert Gruden in Slobodan Šumenjak. Naročnike umora pa je treba iskati med člani Centralne komisije VOS in komunističnimi voditelji, ki so nadzirali delovanja VOS v primorski pokrajinski ali na višji ravni.

Brecelj je v intervjuju za goriški tednik Novi Glas na vprašanje, zakaj umor v Rossettijevi ulici še vedno vznemirja slovensko javnost, dejal: »Vemo, da nas polpreteklost, zlasti dogajanje med drugo svetovno vojno, še vedno hudo razdvaja. Ta razdor je posebno globok v osrednji Sloveniji, kjer je bila državljanska vojna med drugim svetovnim spopadom posebno krvava. A doživljamo ga tudi na Primorskem. Prav primer trojnega umora v

Rossettijevi ulici dokazuje, kako smo si tudi tu včasih narazen. Seveda je nujen pogoj, da presežemo to stanje, temeljita in pogumna raziskava naše preteklosti. V tem smislu bi tudi moje delo moglo kaj prispevati k očiščenju našega zgodovinskega spomina. Pomembno pa je, da bi v tem razkrivanju trpkih resnic nihče ne videval nujno sovražne osti. S tega vidika sem posebno zadovoljen, da je moje delo podprl ravno dr. Jože Pirjevec, predsednik Komisije za zgodovino NOB Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Normalno je, da imamo različne poglede, a normalno bi moralo tudi postati, da se kljub temu med seboj pogovarjamo in sodelujemo, saj je to v skupnem interesu.«

EPILOG

Leta 2010 sem objavil članek o Majdi Colja Kompan, sestrični Danice Tomažič, ki se spominja dneva umora in ima na svojem domu v Ljubljani pohištvo iz sobe, v kateri se je zgodil umor. Želela je, da bi ga s kredenco, na kateri je sled morilčeve krogle, predala kakemu muzeju. A kljub iskanju za to pohištvo, ki bi lahko bilo simbolna zbirka slovenske sprave, ni bilo nikjer prostora. ●

Čprav je bil Stanko Vuk znan intelektualec, pesnik in pisatelj, pa je bilo njegovih osebnih fotografij objavljenih nadvse malo. Ta fotografija iz leta 1941 je precej neznana. Nastala je v času drugega bazoviškega procesa, na katerem je bil obsojen na 15 let zapora. V istem procesu decembra 1941 je bil na smrt obsojen in ustreljen tudi njegov svak Pino Tomažič. Aretiranih je bilo skupaj 299 Slovencev, devet je bilo obsojenih na smrt (pet je bilo ustreljenih), drugi pa so dobili 963 let zapora. Fotografijo hrani Arhiv Republike Slovenije (AS 1829, Zbirka gradiv Kraljevih kvestur Trst in Gorica, 637-662, 39).

